

Školy v zahraničí a jejich přínos pro bilaterální vztahy

Lucie Slavíková-Boucher

České školy v zahraničí v posledních letech

Spolek Česká škola bez hranic dlouhodobě sleduje vývoj zahraničních českých škol. Jejich počet se v průběhu posledních let mírně zvyšuje, stejně jako se mírně zvyšuje počet dětí, které je navštěvují. V současnosti ve světě působí 120–130 škol s více než 3800 žáky¹. Zajímavý je detail návštěvnosti v některé konkrétní škole – např. v největší České škole bez hranic, tedy v Londýně. Školou v letech 2009–2021 prošlo 2470 žáků, mezinárodních projektů školy se zúčastnilo dalších 1000 dětí ze všech koutů světa.

Spolek Česká škola bez hranic se pravidelně organizačně a metodicky spolupodílí na zakládání škol nových. Zájemci o založení školy se na spolek obracejí průběžně – za poslední dva měsíce dva z Francie, jeden z Německa a jeden z Austrálie.

Důležitost uchování a rozvíjení národního jazyka v zahraničí

V dnešní době už nikdo nepochybuje o tom, že učit národní jazyk v zahraničí a vzdělávat tak mladé zahraniční „velvyslance“ je nejen užitečné, ale pro rozvoj bilaterálních vztahů naprosto zásadní a neodmyslitelné. A to obzvlášť ve virtuálním světě, ve kterém se díky současné pandemii nacházíme.

Podpora výuky a rozvíjení znalosti jazyka jsou naprosto klíčové, jazyk je základní spojovací prvek české diaspory. Bez znalosti jazyka se nebudou zahraniční Češi vracet, ani nebudou mít zájem s Českou republikou navazovat hlubší kontakty. To platí i pro děti narozené v zahraničí po roce 1989, tedy pro druhou generaci zahraničních Čechů.

Během příspěvku předsedkyně Akademie věd paní Evy Zažímalové zaznělo, jak cenná a důležitá je zahraniční zkušenost českých vědců. Dle jejích slov se výjezdy daří, ale daleko méně se daří jejich návrat. Jako hlavní důvod je uváděna horší profesionální finanční situace v České republice ve srovnání se zahraničím. Nepochybně ovšem při uvažování o návratu hraje roli i znalost českého jazyka. Žádný návratový program zacílený na špičkové vědce v zahraničí nebude efektivní, nebudou-li jejich potomci mluvit česky. A to není jednoduché a ani u párů, kde jsou oba rodiče Češi. Úsilí o získání schopných Čechů – odborníků zpět do vlasti² začíná u jejich dětí, tedy u systémové a efektivní podpory udržování a rozvíjení znalosti češtiny v zahraničí – tedy u systémové a efektivní podpory, nejen finanční, českých škol v zahraničí.

Trvalá snaha o zvyšování kvality výuky, zlepšování úrovně znalosti češtiny v zahraničí

České školy v zahraničí usilují o výuku češtiny na co nejvyšší úrovni. Spolek Česká škola bez hranic za tímto účelem nabízí systematické vzdělávání pro jejich vyučující – během letních konferencí, které pořádá, a během celého roku, kdy lze využít kurzů na vzdělávací platformě spolku, nebo se zúčastnit odborných on-line debat.

¹ Zde se jedná o současný odhad ve vztahu k přesným údajům z předchozích let - covidová pandemie pravidelnou statistiku značně ztížila.

² Špičák J., člen Rady pro výzkum a inovace: <https://youtu.be/QD1Rfb2v-6k> (Audio/video záznam z konference Diaspora jako partner mateřské státu, 19. 9. 2016, Senát PČR Praha.) [29. 10. 2016]

Spolek zároveň dlouhodobě buduje podpůrné programy zaměřené na zvyšování úrovně znalosti češtiny žáků zahraničních českých škol – před třemi lety tak například začal organizovat Olympiádu v českém jazyce pro žáky českých škol v zahraničí. V jejím letošním 3. ročníku se utkalo celkem jedenáct škol a čtyřicet dva žáků ze škol v Evropě a USA. Olympiáda připravuje nejlepší žáky našich škol na tu, kterou od 8. třídy pořádá ministerstvo školství prostřednictvím Národního pedagogického institutu. V letošním roce jsme porovnali úroveň těch nejlepších ve světě se žáky jedné pražské školy a byla srovnatelná!

Čeští univerzitní studenti v českých školách v zahraničí

V českých školách v zahraničí nejde pouze o výuku dětí, případně dospělých. V těchto školách především v Evropě, ale i jinde ve světě, se také vzdělávají studenti českých univerzit, konkrétně pedagogických a lingvistických oborů. Ti do škol vyjíždějí většinou v rámci programu Erasmus plus na několikaměsíční stáže, podílí se na výuce, a mají tak možnost získat praxi ve vzdělávání vícejazyčných dětí – oblast, která začíná být aktuální i v České republice; praxe se zde ale hledá hůře. Stejně tak do zahraničních českých škol vyjíždějí na krátké studijní pobyty vědeckí pracovníci; výuka zahraničních českých škol a jejich žáci se stali předmětem řady vědeckých prací od bakalářských, až po doktorské.

V největší ČŠBH Londýn v letech 2013–2021 působilo 80 studentů v rámci programu Erasmus plus; v menší ČŠBH Paříž to v průběhu 2015–2021 bylo 40 studentů. Na tomto příkladu lze zároveň ilustrovat, o kolik studentů s možností se vzdělat stát přichází, pokud někde zanikne česká škola; nebo případně ani nikdy nevznikne.

Studenti a obecně nejmladší dospělí Češi jsou ve vztahu k českým školám v zahraničí velice zajímavou skupinou – v zahraničí se často k českým školám hlásí a dobrovolnický v nich pomáhají, protože pro ně představují zdroj českosti nebo českého prostředí, a to navíc v období, kdy jsou z hledáčku českého státu úplně ztraceni (od doby studií – od 18, výjimečně od 15 let, do doby prvních pracovních zkušeností a založení rodiny, tzn. minimálně 15 let). Je třeba mít na paměti, že právě studenti, včetně doktorandů, a mladí Češi, kteří začali pracovat, s kterými se v našich školách setkáváme, jsou „křehkou“ generací ve vztahu k českému státu. V zahraničí se mohou snadno usadit a bez dalšího aktivního podchycení českým státem „zmizí“. České školy v zahraničí jsou pro ně jedním z mála ukotvení. V českých školách se tak potkávají všechny generace.

České školy v zahraničí – nejenom jazyk a realie

České školy v zahraničí se aktivně podílejí na **mapování bílých míst** v české (československé) historii. Řada z nich se již 4. rokem účastní projektu „Příběhy našich sousedů“ neziskové organizace Post Bellum – v průběhu předešlých 3 ročníků to bylo celkem 22 škol v Evropě a USA, kde žáci během výuky zpracovali celkem 29 příběhů významných zahraničních Čechů.

Spolek Česká škola bez hranic letos inicioval **překladatelskou soutěž ČESKY rozumím, mluvím, čtu, píšu a překládám**. Soutěž je určena dětem a mládeži od 6 do 17 let a klade si za cíl zvýšení zájmu o původní česká knižní díla a zároveň propagaci současné české literatury v zahraničí. Vítězné překlady získají *Cenu Tomáše Grulichy pro mladé překladaatele a historiky*. Slavnostní vyhlášení výsledků 1. ročníku se uskuteční 4. února 2022 u příležitosti Dne zahraničních Čechů.

Shrnutí

Existence českých škol v zahraničí je pro mateřský stát naprosto klíčová.

Školy učí a propagují jazyk jako základní prvek národní identity, podílejí se na vzdělávání českých univerzitních studentů. Jsou důležitým zdrojem poznání i pro vědecké univerzitní pracovníky, v jejich zdech vznikají odborné práce, od bakalářských až po doktorské. Propojují v zahraničí všechny generace zahraničních Čechů – od nejmladších žáků, přes studenty-stážisty, po rodiče a konečně prarodiče. Propagují českou literaturu a kulturu obecně, kultivují krásný český jazyk. Díky své organizovanosti a mezinárodní propojenosti jsou ideální platformou pro případnou implementaci návratových programů.

Ve své práci se potýkají s řadou těžkostí – mnohdy chybí finance, výukové prostory, není jednoduché získávat a dlouhodobě si udržet aprobované učitele. České školy v zahraničí ale zároveň a pravděpodobně především potřebují – ovšem nejen ony, ale obecně Češi v zahraničí – politické zastoupení. Prvním krokem je možnost si to politické zastoupení opravdu zvolit, což vyžaduje již tolikrát zmiňovanou právní úpravu volebního systému – **zavedení možnosti elektronické nebo korespondenční volby v zahraničí**. Jejím okamžitým dopadem bude reálný zájem o problémy Čechů v zahraničí i ze strany jednotlivých politických stran a uskupení, který dialog zefektivní. Bez politické podpory a na ní navazující vstřícnou a dlouhodobě udržitelnou legislativu zůstane existence českých škol stejně křehká jako doposud.

Praha, říjen 2021